

מבט לדרום: על הפיתוח המואץ של התשתיות הצבאיות בסיני ובחזית התעלה

מניתוח כולל של פיתוח התשתיות הצבאיות במצרים עולה בבירור כי בראש מעייניו של צבא מצרים נמצאים סיני והמרחב קהיר-התעלה. היכולות של צבא מצרים לבצע את המהלכים המפורטים במאמר זה מחייבות את צה"ל לתת את דעתו על הנושא

צבא מצרים בתרגיל "קאדר 2020". מטרת התרגיל הייתה בחינת מערך ההיסעים הארצי של צבא מצרים והוא נועד, בין היתר, לשרת את התוכניות המצריות להנעת גייסות לעבר סיני (צילום מסך מתוך סרט תעמולה מצרי)

את עיקר הפעילות בתחום בניית התשתיות וינסה להעריך מדוע מצרים נוקטת פעילות זאת.

הסכם השלום ומגבלותיו על צבא מצרים

אבן הראשה בהסכם השלום שנחתם במרס 1979 בין ישראל ובין מצרים הייתה נספח צבאי, שעיקרו פירוז מוחלט של החלק המזרחי של סיני (שטח B במפה) מכל נוכחות צבאית. בחלק המערבי של סיני (שטח A במפה) הותר למצרים להחזיק כוח שלא יעלה על דיוויזיה ממוכנת, כולל התשתיות הדרושות לה. ההסכם מפרט את סוגי כלי הנשק המותרים להחזקה באזור, את מספרם

מאז שתפס עבד אל-פתח א-סיסי את השלטון במצרים ב-2014, ניכרת פעילות ענפה מאוד של צבא מצרים בהצטיידות באמצעי לחימה מודרניים. פעילות זאת שמה את צבא מצרים במקום התשיעי¹ בעוצמתו בין הצבאות בעולם. מניתוח התשתיות הצבאיות הנבנות בסיני ובחזית התעלה, עולה כי האצת ההתעצמות של צבא מצרים החלה כבר ב-2007. משנה זאת ניכרת עלייה בולטת בבניית מתקני מערכות תשתית כגון מחסני תחמושת ודלק. לבניית התשתיות אין כל קשר למאבק שמנהלת מצרים נגד ארגונים אסלאמיים בסיני, והיא נועדה, ככל הנראה, להכשיר את הזירה בסיני² לעימות עם ישראל. מאמר זה ינתח

המהפך בתפיסת הגנת סיני מ־2007 ואילך

החל ב־2007⁸ חלה תפנית מהותית ביחסו של צבא מצרים לסיני. מצד אחד הופסקה תחזוקת המתחם הדיוויזיוני בפתחת רפידיים שעמד במרכז התוכנית המצרית להגנת סיני, עד שהפך לנטוש, מכוסה חול ולמעשה לא קיים יותר. מצד שני, החלה בנייה מואצת של מערכות תשתית שונות בסיני ובחזית התעלה. תשתיות אלה מכשירות את זירת המלחמה בסיני לעימות עם ישראל, כולל מהלכים התקפיים לעבר שטחה.

ההתפתחות המואצת של אפשרויות חציית תעלת סואץ

מאז מלחמת יום הכיפורים ועד 2004 ניתן היה לחצות את תעלת סואץ דרך חמישה גשרים ומנהרה אחת. שניים מהגשרים היו גשרי קבע אזרחיים, והאחרים היו גשרים צפים צבאיים מסוג יוניפלוט,⁹ שבמהלך השנה היו מונחים מעל המים וניתן היה להשתמש בהם לחציית התעלה תוך דקות ספורות. גם שלושת הגשרים הללו חרגו בהרבה מצורכי הדיוויזיה הערוכה בסיני דרך קבע.¹⁰

ב־2004 החלו המצרים להרחיב את אפשרויות החצייה בכמה דרכים. תהליך ההרחבה של מערך חציית התעלה החל בהוספת שישה גשרים מסוג יוניפלוט, המאפשרים חציית טנקים את התעלה. כל גשר כזה נבנה מ־16 דוברות.¹¹ הדוברות הונחו על כבש משופע שהונח על גדת התעלה, וכך בעת הצורך, על־ידי שחרור מעצור, גולשת הדוברת למים בכוח הכבידה. משך הזמן הדרוש להרכבת 16 דוברות לגשר מוערך כשעה. כיום מוצבים לאורך התעלה 13 גשרים מסוג זה, ובנייתם של ארבעה נוספים צפויה להסתיים בקרוב.

בד בבד עם בניית הגשרים המונחים על הגדה, קודמו מאזור קהיר לאזור התעלה גשרי סער מהירי הקמה מסוג P.M.P. גשרים אלה הם בעלי ניידות גבוהה לעומת גשרי היוניפלוט שניידותם מוגבלת, וניתן להרכיבם במקומות שאינם ידועים מראש. תהליך הקידום של גשרי סער וצידו סער נוסף¹² הואץ מאוד, ובעקבות זאת החל מ־2015 נבנו בסיני¹³ מחנות ל־12 גדודי סער. סך הכול ממוקמים כיום לאורך התעלה מחנות קבע ל־20 גדודי סער.

ב־2013 נפגע גשר השלום העובר מעל תעלת סואץ מדרום לקַנְטֶרָה, וכל הניסיונות לתקנו כשלו. ב־2015 הוחל בכריית תעלה נוספת, המכונה "תעלת סואץ החדשה". מדובר בקטע של 35 ק"מ שבו מתאפשרת תנועה דר־סטרית של אוניות. התעלה החדשה הפכה את גשר מסילת הברזל בפירדאן לפסל סביבתו. כך נוצר מצב שבו לאזרחים בסיני נותרה רק אפשרות החצייה במנהרה האזרחית (שהוקמה עוד בימי הנשיא סאדאת), או באמצעות מעבורות.

המצב שבו שני הגשרים האזרחיים משותקים¹⁴ חייב אזרחים הרוצים לחצות את התעלה להמתין, לעיתים אף כמה ימים. כדי לפתור מצוקה זו החלה ב־2016 בנייה של גשרים צפים. הגישור הצף האזרחי מאפשר מחד גיסא תנועת כלי רכב מהירה יחסית, אך מאידך גיסא הוא מקובע למקומו, ובעינות חירום קל באופן יחסי לפגוע בו. כיום פרוסים לאורך התעלה שבעה גשרים מסוג זה.

ב־2015 יצא הנשיא א־סיסי בתוכנית לכריית שבע מנהרות מתחת לתעלה, ובכל אחת כביש שרוחבו כשבעה מטרים וחצי.

סא"ל (בדימוס) אלי דקל-דליצקי, חוקר מערכות תשתית בארצות ערב, לשעבר רע"ן השטח והיעדים בחטיבת המחקר באמ"ן

ואת מספר החיילים המדויק שרשאים לשהות בו. השבת סיני לריבונות מצרים מחד גיסא והיעדר אויבים משמעותיים נוספים מאידך גיסא, לכאורה היו אמורים להביא את מצרים לצמצום צבאה הסדיר הגדול שנבנה לקראת מלחמת יום הכיפורים, או לפחות להעביר חלק מהכוח לעוצבות מילואים.

ואולם מצרים פעלה אחרת, וקיבלה החלטה אסטרטגית לשמר ואף להעצים את צבאה, כך שיהיה מוכן למערכה נוספת. כיום כולל סד"כ הצבא המצרי הסדיר³ לפחות 13 דיוויזיות עם חטיבות עצמאיות רבות, ובסך הכול פועלות בו 118 חטיבות לפחות.⁴ המצרים מאוד לא אהבו, בלשון המעטה, את הנספח הצבאי, המגביל את נוכחות כוחותיהם בארצם שלהם, ומיד לאחר חתימת ההסכם החלו בניסיונות לכרסם בו ללא לאות.⁵

המשימות המשוערות שהוטלו על צבא מצרים לאחר הסכם השלום

עקב מגבלות ההסכם, נערכו המצרים להגנה על קו A, החוצה את סיני בתוואי נח"לים בצפון, רפידיים במרכז ומסתיים בדרום ממערב לשארם א־שייח'. במרכזו, בפתחת רפידיים, נבנה מתחם דיוויזיוני משוכלל הכולל מוצבים, מיקוש ותעלות נ"ט. ממזרח לקו A בנו המצרים, בדרכי עורמה, שרשרת של מוצבים פלוגתיים שנועדו, ככל הנראה, לעכב את צה"ל בדרכו מערבה. המשימה העיקרית שהוטלה על הצבא המצרי לאחר הסכם השלום הייתה לשמר את "פירות השלום", כלומר להגן ככל האפשר על כל סיני, אבל להכיר באפשרות שבמקרה של עימות בין הצבאות יצליח צה"ל לכבוש חלקים מסיני, ולכן קו העצירה שממנו אין לסגת הוא קו A.

אבן הראשה בהסכם השלום שנחתם במרס 1979 בין ישראל ובין מצרים הייתה נספח צבאי, שעיקרו פירוז מוחלט של החלק המזרחי של סיני (שטח B במפה) מכל נוכחות צבאית

ממערב לקו A בנו המצרים תשתית של מחנות צבא, מפקדות ומערכות קשר. כמו כן, בצפון סיני נבנתה תשתית לוגיסטית המאפשרת תספוק (חלקי) של חמש דיוויזיות לפחות, ותשתית לדיוויזיה נוספת הוקמה בדרום סיני. היקף הבנייה של התשתיות חרג מהסכם השלום. ממזרח לקו A נבנתה תשתית אזרחית "תומכת לחימה" שכללה קווי מים, מערכות קשר ובתי חולים. לסיכום, עד 2007 הייתה התפיסה המצרית הגנתית בעיקרה, לצד ההכרה שבמקרה של עימות עם ישראל עלולים חלקים ממזרח סיני ליפול לידיה.

על-פי מקור מצרי,¹⁸ המצרים בנו בסיני מוצב פיקוד בעומק של 27 מטר מתחת לפני הקרקע, והוא עמיד בפני פצצות חודרות בונקרים הנמצאות בידי ישראל. אם ידיעה זו נכונה, סביר להניח שמוצב פיקוד זה נמצא בקרבת המפקדה העילית בג'בל אום חשיבה. כזכור, לא הרחק משם, בציר הגידי, בנו המצרים לפני מלחמת ששת הימים מוצב פיקוד מבוצר ומשוכלל שנועד לשמש כמוצב פיקוד קדמי של המטכ"ל המצרי. ייתכן שיש קשר בין מוצב הפיקוד שנבנה כיום מתחת לאדמה ובין מוצב הפיקוד שהוקם בעבר הרחוק בגידי. נוסף על המפקדה הזאת אותרו שני מחנות זהים, קטנים יותר,¹⁹ המיועדים ככל הנראה לשמש גם כמפקדות קדמיות לענייני מנהלה של ארמיות השדה.

כל המפקדות האלה משמשות את צבא מצרים בעת שגרה. בעת עימות עם ישראל הם ידלגו ככל הנראה מזרחה - למוצבי פיקוד מבוצרים שנבנו או שייבנו בקו של ג'בל מע'רה-ביר אל-חסנה-נח'ל. אם אכן נבנה בג'בל אום חשיבה מרכז מבצעים מבוצר, עמוק מתחת לפני הקרקע, ייתכן שבעת עימות עם ישראל הוא ישמש כמוצב פיקוד קדמי של המטכ"ל המצרי.

הגדלת כמות מחסני התחמושת בסיני ב-160%

עד 2007 נבנו בסיני 21 אתרים לאחסון תחמושת, בהם 367 מבני אחסון תת-קרקעיים המשתרעים על שטח של כ-25 אלף מ"ר. מחסני התחמושת יועדו לשמש לחטיבות הערוכות בשגרה בסיני וכמחסנים קדמיים²⁰ לחמש דיוויזיות. שני מחסנים נוספים נבנו כמחסנים קדמיים של ארמייה.

בשנים 2007-2010 הורחבו כמעט כל אתרי האחסון באופן ניכר. במהלך זה נבנו עוד 467 מבני אחסון המשתרעים על שטח של 40 אלף מ"ר. סך הכול הורחב מערך אחסון התחמושת בסיני ב-158%. חלק ממבני האחסון החדשים גדולים יותר, וניתן להשתמש בהם במלגזות. בדרום סיני קיימים מחסני תחמושת נוספים בהיקף של כדיוויזיה.

כיום פעילות ארבע מהמנהרות, והחמישית נמצאת בשלבי בנייה מתקדמים. ככל הנראה, התוכנית לכריית שתי מנהרות נוספות הוקפאה. מבחינה צבאית, היתרון הבולט של המנהרות הוא מהירות תנועה הזזה לתנועה בכביש, לעומת התנועה האיטית בגשרים הצפים הצבאיים. יתרון נוסף במנהרות הוא שכוח גדול יכול לחצות את התעלה בלי להפסיק בה את השיט. יוצא אפוא שכיום ניתן לחצות את התעלה בכ-60 אפשרויות, גידול של 1,000% לעומת המצב ב-2004. נוסף לכל אלה, פועלות בשגרה גם כ-30 מעבורות צבאיות ואזרחיות. סביר שכמות זו תגדל בחירום.¹⁵

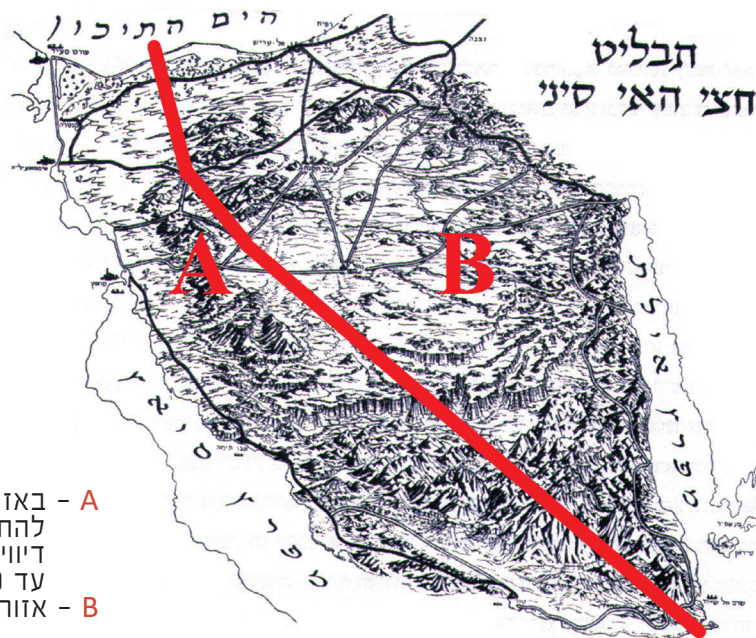
לאחר מלחמת יום הכיפורים קיבלה מצרים החלטה אסטרטגית לשמר ואף להעצים את צבאה, כך שיהיה מוכן למערכה נוספת

מפקדות ומוצבי פיקוד מעל רמת הדיוויזיה

לפני 2007 נכרו במורדות המערביים של ג'בל עליקה¹⁶ כמה מנהרות ונבנו בונקרים. מניתוח השטח של המתקן ברור כי מדובר במוצב פיקוד מוגן של מסגרת על-דיוויזיונית. קשה לקבוע בוודאות באיזו מסגרת מדובר, אך ככל הנראה במפקדה של ארמייה 3. סביר שבסיני נבנו מוצבי פיקוד נוספים לארמייה 2, ואולי אף למוצב פיקוד קדמי של המטכ"ל המצרי. לאחרונה אותרה בג'בל אום חשיבה¹⁷ מפקדה גדולה מאוד שבה יותר מ-200 מבנים, ושבקרבתה נבנה שדה תעופה צבאי. להערכתי מדובר במפקדת הקבע לכוחות המצריים הערוכים בסיני. מהיקף מנחה המפקדה, שבו משרתים להערכת אפלי קצינים וחיילים, ניתן להסיק כי היא אמורה לפקד על סדר כוחות של כמה דיוויזיות. בניית המפקדה החלה ב-2016.

סה"כ			מנהרה	גשר מסילת ברזל	גשר מיתרים	גשרים צפים					סוג הגשר
						אזרחי במים	גדודי סער	פונטונים על הגדה	צבאי על הגדה	צבאי במים	
%	%	כמות									תאריך הקמה
10%	10%	6	1	1	1					3	מיוה"כ עד שנת 2004
23%	20%	12					6		6		משנת 2004 עד שנת 2010
	3%	2							2		משנת 2010 עד 03-2013 "טלטלה אזרחית"
67%	38%	23	6			1	14		2		משנת 03/2013 עד 2017
	27%	16	1			6		7		2	משנת 2017 עד שנת 2019
	2%	1		1				-3	3		משנת 2019 עד שנת 2020
100%	100%	60	8	2	1	7	20	4	13	5	סה"כ

ההתפתחות המואצת של מערך צליחת תעלת סואץ 2004-2020. נתונים: אלי דקל

A - באזור זה מותר לצבא מצרים להחזיק בכוח שלא יעלה על דיוויזיה ממוכנת אחת, המונה עד 20 אלף חיילים.
 B - אזור מפורז לחלוטין.

הסכם השלום עם מצרים - פירוז חלקי של סיני (מתוך הספר "מדריך סיני" שהוציא אמ"ן לקראת מלחמת סיני. רישום מפה: דב כהן)

בסיני, בקרבת ציר המתלה, מאגר דלק אסטרטגי בקיבולת של כ-120 מיליון ליטר. מדובר בכמות דלק החורגת מצורכי כוחות היבשה של צבא מצרים, ונראה כי המאגר תוכנן כדי לספק דלק בעיקר לחיל האוויר המצרי, שבתקופה זו החל לבנות שדות תעופה צבאיים בסיני.

בסך הכול יש בסיני מאגרי דלק תת-קרקעיים לשעת חירום בקיבולת של כ-193 (!) מיליון ליטר. יש לזכור כי יש בסיני שפע של דלק אזרחי, וגם בית זיקוק המיועד לנפט הגולמי המצוי במקום בשפע.

פיתוח שדות תעופה צבאיים בסיני

כשצה"ל נסוג מסיני בעקבות הסכם השלום הוא הותיר מאחוריו שבעה שדות תעופה. ההסכם מאפשר למצרים להשתמש בהם למטרות אזרחיות בלבד. עד 2015 קיימו המצרים את ההסכם, למעט הטסת אח"מים במסוקים צבאיים שסיירו בכל רחבי סיני. התפנית הגיעה לאחר 2015, כשהנשיא א-סיסי החליט להיטיב עם תושבי מרכז סיני ובנה נמל תעופה בין-לאומי ברפיידים. העבודות כללו את שיפוץ השדה הצבאי שהותיר אחריו צה"ל, וסלילת מסלול נוסף עם מסוף נוסעים מודרני. לכאורה מדובר היה בהחלטה מסחרית שגויה, בהתחשב במספרם המועט של תושבי מרכז סיני ובעובדה שהאזור אינו נחשב לפנינת תיירות, אך הייעוד האמיתי נחשף עם בניית שמונה דירים למטוסים ומחנה צבאי גדול, שבשטחו הוקמו מחסני תחמושת ומאגרי דלק תת-קרקעיים.

בד בבד עם בניית השדה ברפיידים נבנו בשדה התעופה האזרחי באל-עריש שישה דירים והוקמו שני מחנות צבא בקיבולת גדודית. ארבע שנים לאחר מכן, ב-2019, חלה תפנית במרחב שדה התעופה אל-עריש. סביב השדה, בשטח של 14X14 ק"מ (196 קמ"ר!), נבנתה חומת בטון מזוין ולצידה עשרות מגדלי שמירה ומוצבי הגנה. כל האזרחים שהתגוררו באזור פונו,

הגדלת מאגרי הדלק המרחביים והאסטרטגיים בסיני ב-900%

עד 2007 הוקמו בסיני עשרה אתרים מרחביים לאספקת דלק לכוחות היבשה. מדובר בתחנות דלק גדולות מאוד, בקיבולת כוללת של כ-20 מיליון ליטר דלק. בכל מתקן כזה הונחו מתחת לקרקע כמה עשרות מכלי דלק סטנדרטיים, מהסוג הנפוץ גם בתחנות דלק אזרחיות.²¹ ב-2011 החל תהליך של הרחבת מאגרי הדלק המרחביים במכלי דלק נוספים - הפעם בעיקר במכלים גדולים הבנויים בזוגות. הקיבולת המשוערת של כל זוג מכלים היא שני מיליון ליטר. תהליך ההרחבה הגדיל את הכמות מ-20 מיליון ליטר ל-48 מיליון ליטר כיום.

ב-2015 יצא הנשיא א-סיסי בתוכנית לכריית שבע מנהרות מתחת לתעלה, ובכל אחת כביש שרוחבו כשבעה מטרים וחצי. מבחינה צבאית, היתרון הבולט של המנהרות הוא מהירות תנועה הזזה לתנועה בכביש, לעומת התנועה האיטית בגשרים הצפים הצבאיים

בשנים 2007-2010 נבנה בסיני²² מאגר דלק אסטרטגי²³ בקיבולת של כ-25 מיליון ליטר דלק, שהביא לגידול של 130% במאגרי הדלק התת-קרקעיים בסיני. המתקן נועד ככל הנראה לשמש בעיקר כמאגר חירום קדמי של כוחות היבשה בצבא מצרים. בד בבד, שני מאגרי דלק בעלי קיבולת כפולה הוקמו בגדה המערבית של התעלה: מאגר בכל ארמייה. ב-2015 נבנה

בימי הנשיאים		סה"כ ככללי	התקופה		פיתוח בתחום
מורסי וסיסי 2011-2020	מובארכ 2007-2011		אחרי 2007	עד 2007	
40	6	52	46	6	גשרים על התעלה
5	-	6	5	1	מנהרות מתחת לתעלה
3	---	4	3	1	מפקדות ומוצבי פיקוד מעל לרמת הדיביזיה
2,000	40,000	67,000	42,000	25,000	מחסני תחמושת בסיני (במ"ר)
18	----	48	18	20	מאגרי דלק צבאי מרחבי (במיליוני ליטר)
120	25	145	145	----	מאגרי דלק אסטרטגיים בסיני (כני"ל)
180	---	380	180	200	מאגרי דלק אסטרטגיים בתעלה (כני"ל)
4	---	4	4	---	מסלולים בשדות תעופה צבאיים בסיני
14	---	14	14	---	דירים בשדות תעופה צבאיים בסיני
3	1	22	4	18	מסלולים בשדות תעופה צבאיים במרחב קהיר-התעלה
79	---	335	79	256	דירים בשדות תעופה צבאיים במרחב קהיר התעלה
50	---	170	50	120	מחנות קבע בסיני – תחשיב גדודי
3	---	4	3	1	צירי אורך מהירים בסיני
570	930	1,500	750	750	מובילי טנקים מטכ"ליים
48	---	56	48	18	מנהרות אחסון נשק באזור התעלה
2	1	3	2	1	נמלים צבאיים בסיני

פיתוח תשתיות צבאיות בסיני ובמרחב קהיר-תעלת סואץ. נתונים: אלי דקל

בהקטס.²⁵ במקביל לעבודות פיתוח שדות התעופה בחזית התעלה, הורחבו ארבעה שדות תעופה נוספים, במערב מצרים ובדרומה. ואולם, עיקר עבודות הפיתוח מתבצע במרחב סיני ובמרחב קהיר-תעלת סואץ.

הקמת מאגרי דלק אסטרטגיים בגדה המערבית של תעלת סואץ

במלחמת העולם השנייה בנה הצבא הבריטי בפנארה,²⁶ סמוך לתעלת סואץ, מאגר דלק תת-קרקעי בקיבולת של כמאה מיליון ליטר, ששימש כמאגר הדלק הצבאי המרכזי של צבא מצרים במלחמת יום הכיפורים. יש לציין שגם צה"ל נהנה ממנו כשכוחותינו חצו את התעלה. נוסף על כך, כחלק מההכנות למלחמת יום הכיפורים נבנו ב-1972 בכל רחבי מצרים עשרה מתקנים לאחסון דלק לחירום, בקיבולת כוללת של כמיליארד ליטרים. לאחר המלחמה נמשכה בניית מאגרי הדלק האסטרטגיים אך ורק בגזרת התעלה וים סוף.²⁷ סך הכול הוקמו שישה אתרי אחסון בקיבולת כוללת של 500 מיליון ליטר, רובם לאחר שהנשיא אסיסי תפס את השלטון במצרים.

פיתוח תשתיות צבאיות נוספות

ב-26 בפברואר 2018, בהודעה לתקשורת,²⁸ הודה רמטכ"ל צבא מצרים מוחמד פריד חיג'אז²⁹ כי בסיני שוהים 88 גדודים ו-42 אלף חיילים (בעוד הסכם השלום מתיר את הימצאותם של 22 אלף חיילים בלבד). אין בידי כותב המאמר כלים לספור את החיילים המצרים בסיני, אך עד 2007, זמן רב לפני שמצרים יצאה במבצעים מתוקשרים של מלחמה במחבלים, נבנתה בסיני תשתית למחנות קבע ל-120 גדודים. מאז ועד היום נוספו להם 50 מחנות לכל הפחות, ומכך אפשר להסיק שבעת שגרה יש בסיני כוחות בהיקף של שלוש דיוויזיות לפחות. מערך מובילי הטנקים הוכפל מ-750 ל-1,500, וסד"כ זה

בתייהם נהרסו ומטעיהם נעקרו. בימים אלה סוללים המצרים במקום שני מסלולי תעופה נוספים. נראה שהשטח העצום (כשטח גוש דן) הופך למרחב צבאי מוגן, ובהחלט אפשרי שייבנו בו מתקנים צבאיים נוספים. במקביל לבניית השדות הבין-לאומיים ברפידיים ובאל-עריש, נבנה שדה תעופה באום חשיבה, בקרבת המפקדה הכללית של צבא מצרים. שדה זה ידוע כצבאי, ובשונה מהשאר, אין ניסיון להסוותו.

בימים אלה סוללים המצרים שני מסלולי תעופה נוספים בשדה התעופה באל-עריש. נראה שהשטח העצום (כשטח גוש דן) הופך למרחב צבאי מוגן, ובהחלט אפשרי שייבנו בו מתקנים צבאיים נוספים

הרחבת שדות תעופה צבאיים במרחב קהיר-תעלת סואץ

כהכנה למלחמת יום הכיפורים נבנו במרחב קהיר-תעלת סואץ 15 שדות תעופה צבאיים, שכללו 19 מסלולים וכ-250 דירים.²⁴ מדובר בבנייה נרחבת על-פני שטח קטן יחסית. שדות התעופה שימשו את חיל האוויר המצרי עד 2013, ובשנה זאת נסלל מסלול תעופה נוסף בשדה התעופה הצבאי בע'רדקה, הפעם לטובת פיתוח התיירות במפרץ סואץ. התפנית הגדולה חלה ב-2015, כשהחלו עבודות הרחבה של ארבעה שדות תעופה צבאיים, שלהם נוספו שלושה מסלולים ו-79 דירים. באותה עת נבנה בדהשור, כ-30 ק"מ מדרום-מערב לקהיר, שדה תעופה צבאי חדש, שמשמש ככל הנראה להובלת גיסות ותספוקת

מאפשר ניווד בה בעת של שלוש דיוויזיות משוריינות. ב-2016 החלה סלילת כבישי האורך המובילים מהתעלה לעבר גבול ישראל: הציר המרכזי איסמעיליה-רפידיים-קציעות הפך לכביש דר-מסלולי בעל שני נתיבי תנועה בכל מסלול; פעולה דומה ננקטה בציר הדרומי סואץ-מתלה-נחל-אילת; וכמו כן נסלל מחדש כביש ג'ניפה-ואדי מליז (ציר הגידי). תהליך סלילת כל צירי האורך³⁰ הושלם זה מכבר.

מפנה נוסף במדיניות המצרית התרחש ככל הנראה בשנים 2014-2015, לאחר שאיסיסי תפס את השלטון במצרים, ועיקרו ההחלטה שמגבלות הסכם השלום בנוגע להתנהלות כוחותיהם בסיני אינן חלות עליהם יותר: לא עוד "גניבה" של בניית מוצבים בשטח B ולא עוד זחילות מתחכמות של כוחות עודפים לסיני, אלא קביעה שההיערכות הצבאית בסיני תהיה בהתאם לשיקולים הצבאיים בלבד

מערך המנהרות לאחסון נשק אסטרטגי, הנכרות בחזית התעלה בלבד, גדל מ-18 מנהרות ל-56. מול איומים כמו איראן, טורקיה, לוב או אתיופיה לא נכרות מנהרות מסוג זה. ב-2009 החל תכנון לבנייה ולהרחבה ניכרת של נמלים, והעבודות בשטח החלו ב-2012. כיום, מדובר בבנייה של שבעה נמלים צבאיים. בנייתם של שני נמלים הסתיימה, ובניית היתר (למעט נמל אל-עריש) עומדת לפני סיום. נוסף על הנמלים הצבאיים בונה מצרים גם ארבעה נמלים אזרחיים, היכולים לשמש בעת חירום את הצי המצרי. להערכתנו, אחת הסיבות העיקריות לבניית הנמלים ולרכש הגדל של כלי שיט הוא רצון מצרים לשלוט בחירום על נתיבי האספקה לישראל בים התיכון.³¹

סיכום

מניתוח בניית מערכות התשתית הצבאית והאזרחית במצרים עולה כי ב-2007, ואולי אף לפני כן, חלה תפנית ביחסה של מצרים בכל הקשור לסיני: התקבלה החלטה אסטרטגית לזנוח את קו B, שנבנה בהשקעה של משאבים רבים. ההחלטה החדשה הטילה על צבא מצרים משימת הגנה של "אף שעל", המחייבת בנייה של יכולת להגיע במהירות ל"קו הירוק" רפיח-אילת, ולבסס שם קו הגנה שיאפשר פיתוח מתקפה על שטח ישראל.

מפנה נוסף במדיניות המצרית התרחש ככל הנראה בשנים 2014-2015, לאחר שאיסיסי תפס את השלטון במצרים, ועיקרו ההחלטה שמגבלות הסכם השלום בנוגע להתנהלות כוחותיהם בסיני אינן חלות עליהם יותר: לא עוד "גניבה" של בניית מוצבים בשטח A ולא עוד זחילות מתחכמות של כוחות עודפים לסיני, אלא קביעה שההיערכות הצבאית בסיני תהיה בהתאם לשיקולים הצבאיים בלבד. החלטה זאת מיושמת

בשטח כבר מ-2016, בהקמת המפקדה הגדולה בג'בל אום חשיבה. מכך עולה כי כבר אז (אם לא קודם לכן) נפלה במטכ"ל המצרי ההחלטה להחזיק בסיני באופן קבוע כוחות בהיקף גדול. צעד זה מסמל את קבורתו למעשה של הנספח הצבאי להסכם השלום.

מתברר אפוא, כי כל המלחמה המתקשרת של מצרים ב-2018 נגד המחבלים, וה"הסכמה" הישראלית להכנסת כוחות צבא נוספים כדי להילחם בטרור - היו הצגה אחת גדולה. כבר ב-2015 החליטו המצרים להתעלם מההגבלות שהוטלו עליהם במסגרת הסכם השלום. לכניסת כוחות אלה אין כל קשר לפעילות הצבאית המוגבלת שיוזמים המצרים נגד המחבלים האסלאמיסטיים בסיני.³²

מההשקעה העצומה בבניית המפקדה באום חשיבה ניתן לקבוע בבטחה כי מדובר במפקדה שמתוכננת להישאר במקום שנים רבות, וללא כל תלות ב"מלחמה" המינורית שמנהלת מצרים נגד המחבלים בסיני.

מאז שתפס איסיסי את השלטון במצרים, הוא עמל לטפח את צבאו ולציידו במיטב כלי הנשק הנמכרים בעולם. במקביל הוא שוקד על פיתוח התעשייה הצבאית המצרית.³³

שדות התעופה הרבים הפועלים בסיני מאפשרים למצרים לספק הגנה אווירית לכוחות שיחצו את התעלה. היכולות של צבא מצרים לבצע את האמור לעיל מחייבות את צה"ל לתת את דעתו על הנושא

מניתוח כולל של פיתוח התשתיות הצבאיות במצרים עולה בבירור כי בראש מעייניו של צבא מצרים נמצאים סיני והמרחב קהיר-התעלה. בשנים האחרונות מפרסמת התקשורת "איומים" חדשים על מצרים: איום על מימי הנילוס על-ידי בניית סכר באתיופיה; איום מצד טורקיה על המים הכלכליים של מצרים בים התיכון; איום מצד לוב באמצעות המחבלים הגולשים משטחה לעבר מצרים; ואיום איראני על השיט בתעלת סואץ. אני סבור כי איומים אלו מוגזמים וכי מצרים אינה בונה כמעט אף תשתית צבאית כדי לאפשר לה להילחם באיומים החדשים. זה, כמובן, לא אומר שמצרים לא תנקוט פעילות צבאית כירורגית מול איום כזה או אחר.

המערך הלוגיסטי שנבנה בסיני מצמצם בצורה ניכרת את התלות של צבא מצרים בגשרי התעלה בעת חירום. המערך המסועף של אפשרויות חציית התעלה שפותח בשנים האחרונות, רכש המובילים ופיתוח צירי התנועה בסיני - כל אלה מאפשרים למצרים להכניס לסיני, בתוך כ-12 שעות, כשלוש עד חמש דיוויזיות.³⁴ כוח זה מתווסף לדיוויזיות הערוכות בסיני בשגרה, כל ימות השנה. שדות התעופה הרבים הפועלים בסיני מאפשרים למצרים לספק הגנה אווירית לכוחות שיחצו את התעלה, עד בואם של כוחות ההגנה האווירית. היכולות של צבא מצרים לבצע את האמור לעיל מחייבות את צה"ל לתת את דעתו על הנושא.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

הערות למאמר: מבט לדרום (עמ' 16)

- 1 אתר החדשות הרוסי "ספוטניק" בשפה הערבית פרסם ב-19 ביוני 2020 כי צבא מצרים הוא החזק ביותר מבין 15 צבאות במזרח התיכון, וממוקם במקום התשיעי בעוצמתו מבין 138 מדינות בעולם. <https://bit.ly/3MGi5Lo>
- 2 מדובר בעבודות תשתית שיאפשרו את ביצועה המיטבי של פעילות צבאית מצרית בלחימה עתידית מול ישראל.
- 3 כוחות המילואים בצבא מצרים מיועדים ככל הנראה להשלמת תקנים ביחידות הסדירות ובהתרחש אבדות בעת מלחמה. מחישוב נתוני השטח של מחסני החירום המטכ"ליים ובעקבות זיהוי הכלים המצויים בהם עולה כי הם מכילים די ציוד לצורך הקמת מסגרות דיוויזיוניות נוספות.
- 4 המבנה הבסיסי של היחידות בצבא מצרים הוא מבנה סובייטי "כבד", ומספר יחידות השנה, כלי הנשק והציוד הנלווה גדול בהרבה מהמקובל בצה"ל. לפיכך ספירת החטיבות בצבא נותנת תמונה נאמנה יותר על עוצמתו.
- 5 אלי דקל, **מודיעין תלוש מהקרקע**, אלי דקל ספרים, אלקנה, 2010.
- 6 מניחות השטח, בהתייחס לתשתיות הצבאיות והכלכליות של מצרים, ובעקבות הכרות בת עשרות שנים עם צבא מצרים במהלך שירותי הסדיר ובמילואים, אני מעריך כי אלה הן משימותיו של צבא מצרים כיום.
- 7 ההסכם מתיר בניית תשתיות לדיוויזיה אחת, ואילו המצרים בנו תשתיות לכמה דיוויזיות.
- 8 ייתכן שראשית התהליך כבר ב-2004, כשהמצרים הכפילו את מערך הגיושור על תעלת סואץ – להלן סעיף גישור.
- 9 גשר יוניפלוט מורכב מעשרות ארגזי ציפה (פונטונים) בגודל $2\frac{1}{2} \times 5 \times 2\frac{1}{2}$ מטרים.
- 10 דיוויזיה בשלמותה מתוכננת לחצות את התעלה בשני גשרים בלבד. לאחר החציה ניתן להסתפק רק בגשר אחד לצורכי אספקה.
- 11 הסיבה לבניית הגשרים המורכבים בחלקם על הגדה, נעוצה ברצון לחסוך בהוצאות. גשר המונח כל ימות השנה במים ניזוק מקורוזיה, והטלטלים הנוצרים על ידי הגלים פוגעים בחיבורים בין הפונטונים.
- 12 לדוגמה, דוברות סער מתנייעות מסוג PMM2M ו-G.S.P, גשרי דמה, ומשאיות אמפיביות מסוגים שונים.
- 13 בניית מחנות הגיושור בסיני מהווה הפרה של הנספח הצבאי להסכם השלום.
- 14 בנוגע לגשר השלום הפגוע - לא ברור אם בכלל ומתי יתוקן. בנוגע לגשר מסילת הברזל בפירדאן שיצא משימוש עקב כריית התעלה החדשה, המצרים בונים כיום גשר מסילת ברזל על התעלה החדשה. להערכתי הבנייה תסתיים רק בסוף 2021 או בראשית 2022.
- 15 במלחמת יום הכיפורים השתדלו המצרים להפעיל את הגשרים הצפים בשעות הרשכה, וביום פעלו מעבורות והמשאיות האמפיביות מסוג P.T.S ו-K-61.
- 16 כשלושה קילומטרים מדרום לכביש המתלה, וכ-28 ק"מ ממזרח לתעלת סואץ.
- 17 באזור זה בנה צה"ל את מוצב הפיקוד הקדמי של פיקוד הדרום, וממנו ניהל הפיקוד את מלחמת יום הכיפורים.
- 18 "פורטל ההגנה של מצרים", 26 בפברואר 2018 - <https://bit.ly/3kTRiSi>
- 19 האחד באום מחצה, כעשרה ק"מ מצפון לאום חשיבה; והשני אותר בג'בל ג'רפה, כ-32 ק"מ דרומית מזרחית לג'בל אום חשיבה.
- 20 מחסן קדמי הוא שלוחה של מסגרת לוחמת (דיוויזיה או ארמייה) הערוכה בשגרה בגדה המערבית של התעלה.
- 21 בתחנת דלק אזרחית יש בדרך כלל שלושה-ארבעה מכלים בקיבולת של 15-50 אלף ליטר, ואילו כאן יש כמה עשרות מכלים בקיבולת משוערת של 35 אלף ליטר בכל מכל.
- 22 כעשרה קילומטרים ממזרח לכפר סָרְפָאוּם שבתעלת סואץ, במרחב שבו נמצאת "החוזה הסינית".
- 23 מאגר אסטרטגי שנועד לענות על כלל צורכי המדינה, כולל דלק למטוסים.
- 24 בכל מצרים היו במלחמת יום הכיפורים כ-40 שדות תעופה צבאיים ובהם מעל אלף דירים.
- 25 באזור זה השור ערוכים דיוויזיות שריון מטכ"לית ומתקנים לוגיסטיים רבים של צבא מצרים.
- 26 ב-2014 פורק המאגר, כנראה עקב דליפות כתוצאה מבלאי.
- 27 בספאג'ה שביום סוף הוקם מאגר בקיבולת של 120 מיליון ליטר. יתר המאגרים הוקמו במרחב קהיר-תעלת סואץ.
- 28 <https://bit.ly/3kNj1Sh>
- 29 <https://bit.ly/39pNq8G>
- 30 הציר הצפוני קנטרה-אל-עריש-רפיח, הפך לכביש דומסלולי עוד בימי נשיא מצרים אנאור סאדאת.
- 31 לסקירה של הכותב מנובמבר 2019 בנושא "מצרים מפתחת תשתיות לקראת הפיכתה למעצמה ימית": <http://www.dekelegyppt.co.il/200114>.
- 32 "הידיעה שנתניהו אישר לגרמנים למכור צוללות למצרים פוגעת לי בבריאות", **ידיעות אחרונות**, 29 במרץ 2019.
- 33 אני משער כי נוסף על ייצור טנקים, נגמ"שים ותחמושת, עמלה התעשייה הצבאית המצרית גם על פיתוח אמל"ח מתוחכם כמו טילים.
- 34 הדבר תלוי בהחלטה בנוגע לדיוויזיות: האם יגיעו עם כל השובר הלוגיסטי כבר בשלב הראשון, או שמא בהדרגה, כמו במלחמת יום הכיפורים, כשסדר הכניסה לסיני חושב לפרטי, והכוחות הפחות נחוצים יגיעו מאוחר יותר?